УДК 338.434
© 2012

Фінансування сільськогосподарських підприємств

О.В. Добровольська, кандидат економічних наук

Розкрито теоретико-методичні засади фінансування сільськогосподарських підприємств. Проведено аналіз існуючих джерел фінансування. Запропоновано економіко-математичну модель, на основі критерія оптимальності – показника ефективності фінансування сільськогосподарських підприємств.

Постановка проблеми. У забезпеченні процесу відтворення та соціально-економічного розвитку сільськогосподарських підприємств домінуючим чинником виступають фінансові ресурси. У результаті ринкових трансформацій значна частина підприємств аграрної галузі втратила власні фінансові ресурси, а умови доступу до зовнішніх суттєво погіршилися.

Нестача фінансових ресурсів обумовлена, як слушно наголошує О.Є. Гудзь, "по-перше, втратою підприємствами власних фінансових ресурсів унаслідок збиткової їх роботи та інфляції; по-друге, високою вартістю залучення позикових коштів; по-третє, недосконалістю державної фінансової політики" [1]. У зв'язку з цим управління фінансовим середовищем в аграрній сфері набуває важливого значення для забезпечення процесу розширеного відтворення і розвитку підприємств у гармонійному поєднанні із соціальними потребами працівників.

Питання фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств знаходиться в центрі уваги вчених О. Гудзя [1], М. Дем'яненка [3], П. Саблука, П. Стецюка [6] та ін. Однак, незважаючи на системні наукові розробки, проблема фінансування сільськогосподарського виробництва й надалі залишається актуальною.

Метою даного дослідження є поглиблення теоретико-методичних засад фінансування сільськогосподарських підприємств, а також аналіз існуючих джерел фінансування сільськогосподарських підприємств для подальшого їх використання у процесі розширеного відтворення і розроблення універсального підходу до оптимізації вибору джерел фінансування діяльності підприємств.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. У сільському господарстві фінанси мають специфічні ознаки, які притаманні тільки їм:

- сезонність виробництва – кошти для ведення діяльності потрібні в значній мірі під час посівної кампанії, а прибуток отримують лише з реалізації товару;
- порівняно тривалий оборот капіталу в галузі, що спричинено подовженим циклом виробництва;

- відсутність застави для забезпечення довгострокових кредитів. Основні фонди фізично та морально застаріли, а банки вимагають заставу 150–200 % від розміру кредиту;

- значна частина виробленої продукції залишається на підприємстві для власних потреб, що зменшує величину можливого прибутку.

Сьогодні успішне функціонування підприємств значною мірою залежить від якості управління фінансовими потоками. І незалежно від масштабів та напрямів цих потоків (чи то підвищення якості продукції, чи то розроблення її нових видів, нарощування обсягів виробництва, здійснення будь-яких заходів для виходу на нові ринки і т.ін.) керівництво підприємства має прийняти рішення, за рахунок яких коштів фінансуватиметься той чи інший проект. У більшості випадків власних вільних коштів виявляється недостатньо, і тому наявні проблеми у фінансовому забезпеченні змушують сільськогосподарські підприємства шукати джерела фінансових ресурсів.

Джерела фінансування підприємств аграрного сектору економіки можна поділити на такі групи:

- державне фінансування;
- власні фінансові ресурси підприємств;
- кредитні ресурси та інвестиції.

Необхідність державного фінансування зумовлена не тільки специфікою галузі сільського господарства, а й рядом особливостей, які притаманні вітчизняним підприємствам цієї сфери. Серед них, зокрема, такі: зниження купівельної спроможності населення, що обмежує можливості підняття цін на сільськогосподарську продукцію; відставання України від розвинених країн за рівнем науково-технічного прогресу, передових технологій тощо; потреба в інвестиціях для підтримки родючості ґрунту; низькі рівні розвитку інфраструктури сільської місцевості; розрив сталих економічних і технологічних зв’язків між різними сферами агропромислового комплексу.

Украй обмежені бюджетні кошти в нашій країні доцільно спрямувати виключно на головні заходи підтримки розвитку сільського господарства і підприємництва в сільській місцевості, а саме: наукові дослідження, зокрема в галузях елітного насінництва і племінного тваринництва; проведення технологічних ярмарків; здійснення інвестицій, які впливають на зниження затрат, поліпшення якості робіт і продукції; розвиток інфраструктури сіл і сільськогосподарських ринків; освіта і професійне навчання, перепідготовка землеробів на несільськогосподарські професії і т.ін.; здійснення державних замовлень.

Одним із основних джерел фінансування сільськогосподарського виробництва залишаються власні кошти підприємств. До них належать нерозподілений прибуток та амортизаційні відрахування. Але для нормального відтворення основних засобів рівень амортизаційних відрахувань, який закладається в собівартості продукції, є недостатнім. Не останнє місце займають іноземні інвестиції та лізинг обладнання. За різними оцінками, обсяг лізингових операцій в Україні становить від 300 млн грн до 1 млрд грн.

Щодо кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств, то аналіз кредитних правовідносин в аграрному секторі економіки свідчить про те, що комерційними банками не враховується специфіка сезонності сільського господарства. До цього часу сільськогосподарським товаровиробникам, як правило, дотепер надаються короткострокові кредити, у результаті чого штучно створюються умови неплатоспроможності позичальників з усіма подальшими негативними наслідками [2]. Обсяги кредитування сільського господарства комерційними банками, попри негативні перспективи, мають тенденцію до зростання.

Звернення до банку за позиками, як стверджував Д. Рікардо, залежить від співвідношення норми прибутку, яку можна отримати за допомогою цих грошей, і норми відсотка, під який банк позичає свої гроші [5].

Практично це означає, що кредити суб'єктам господарювання доцільно залучати за умови, коли $PN \geq BN$, (1)

де PN – норма рентабельності (прибутку);

BN – норма відсотків за кредит.

Практика також підтверджує, що дрібні фермерські господарства часто користуються кредитами приватних осіб. При цьому спостерігається чітка тенденція: чим менше за розмірами фермерське господарство, тим частіше воно звертається за кредитами до приватних осіб (родичі, друзі, знайомі). До 50 % фермерських господарств користуються саме такими кредитами.

Серед основних проблем фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств можна виділити:

♦ зменшення обсягів державної підтримки сільського господарства, що не забезпечує нормальне функціонування аграрного виробництва;

♦ недоступність кредитних ресурсів через високі відсоткові ставки та відсутність заставного майна для ведення не лише розширеного, а й простого відтворення;

♦ відсутність надійних гарантій повернення інвестицій та кредитів через збитковість підприємств;

♦ не врахування сезонності робіт (немає стабільного фінансування у конкретно визначені періоди року), що фактично підсилює диспаритет цін [4].

З огляду на викладене, можна запропонувати модель, в основі якої є критерій оптимальності FEI (financing efficiency index) – показник ефективності фінансування

$$\begin{cases} FEI = \dfrac{\Sigma_{i=1}^{n}\Sigma_{j=0}^{m} x_{ij} \cdot d_j}{(f(x_i)_j \cdot d_j + \gamma(x_i)_j \cdot d_j + \lambda_{ij} \cdot d_j + x'_{ij} \cdot d_j)} \to \max \\ \Sigma_{i=1}^{n}\Sigma_{j=0}^{m} \qquad \Sigma_{i=1}^{n} x_{ij} = FR_j. \\ \qquad\qquad\quad \Sigma_{j=0}^{m} x_{ij} = FV_i, \end{cases} \quad (2)$$

де FEI (financing efficiency index) – показник ефективності фінансування;

x_{ij} – обсяг фінансування, що залучається, з *і-го* джерела в *j-й* період часу, грош. од.;

$f(x_i)_j$ – сума прямих виплат за використання коштів, що залучаються, з *і-го* джерела в *j-й* період часу, грош. од.;

$y(x_i)_j$ – сума інших виплат, пов'язаних із залученням коштів з *і-го* джерела в *j-й* період часу, розмір яких залежить від суми залучених коштів, грош. од.;

λ_{ij} – сума інших виплат, пов'язаних із залученням коштів з *і-го* джерела в *j-й* період часу, розмір яких не залежить від суми залучених коштів, грош. од.;

x'_{ij} – сума повернення позикових залучених коштів, що залучені з *і-го* джерела в *j-й* період часу, грош. од.;

d_j – коефіцієнт дисконтування для *j-го* періоду часу;

FR_j (financing requirement) – потреба у фінансових ресурсах в *j-й* період часу, грош. од.;

FV_i (financing volume) – можливий обсяг залучення фінансових ресурсів з і-го джерела, грош. од.

Відповідно до представленої економіко-математичної моделі оптимальним буде таке поєднання джерел фінансування, за якого значення цільової функції буде максимальним.

На нашу думку, запропонована модель має такі переваги:

- дає змогу здійснювати комплексну оптимізацію фінансування;
- відображає чистий фінансовий результат залучення ресурсів;
- враховує графік руху фінансових потоків і зміну вартості коштів у часі;
- дозволяє робити оцінку за будь-якого типу та будь-якої кількості джерел фінансування;
- створює можливість аналізувати й порівнювати різні варіанти фінансування, структуру вартості кожного варіанта, окремі елементи вартості кожного джерела тощо.

Висновки

Для ефективного відтворюваного розвитку в сільськогосподарських підприємств виникає необхідність у залученні нетрадиційних для вітчизняної економіки джерел фінансових ресурсів. Але для цього потрібно, по-перше, досконально вивчити досвід країн, де вже застосовується даний інструмент (механізм) залучення фінансових ресурсів, а по-друге, створити необхідний механізм акумуляції та активізації коштів і відповідну законодавчу базу.

Для підвищення можливості отримання сільськогосподарськими підприємствами кредитних ресурсів необхідно:

♦ *підвищити рентабельність та стабілізувати рух готівки сільському господарстві (можна досягти за рахунок упровадження інноваційних ресурсозберігаючих агротехнологій);*

♦ *здійснювати диверсифікацію виробництва;*

♦ *створювати стабілізаційні фонди/резерви, відкрити філії комерційних банків у сільській місцевості;*

♦ *покращити фінансову інфраструктуру;*

♦ *керівникам агропідприємств підвищити фінансові навики та організувати належний бухгалтерський облік;*

♦ *урегулювати питання власності на землю.*

Отже, для ефективного розвитку агропромислового комплексу потрібно в першу чергу вирішити проблему фінансування сільськогосподарських підприємств.

Бібліографія

1. *Ґудзь О.Є.* Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: монографія / *О.Є. Ґудзь*. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 578 с.

2. *Гривківська О.В.* Джерела фінансування підприємств аграрного сектору економіки / *О.В. Гривківська* // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 4 (35). – С. 89–92.

3. *Дем'яненко М.Я*. Фінансові проблеми формування та розвиту аграрного ринку / *М.Я. Дем'яненко*. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 64 с.

4. *Першко Л.О.* До питання створення механізму фінансового забезпечення діяльності підприємств / *Л.О. Першко* // Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету. – 2008. – № 37 (49). – С. 99–103.

5. *Рикардо Д.* Сочинения / *Д. Рикардо*. – М., 1998. – Т. 1. – 238 с.

6. *Стецюк П.А.* Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: монографія / *П.А. Стецюк*. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 370 с.